

TÜRKİYE EKONOMİ KURUMU

TARTIŞMA METNİ 2012/51

<http://www.tek.org.tr>

YERLEŞİK İKTİSATTA İÇERİK KAYMASI ve PARADİGMA DEĞİŞİKLİĞİ

Ercan Eren

Bu çalışma "İKTİSAT EĞİTİMİ (ULUSAL İKTİSAT EĞİTİMİ SEMPOZYUMU)", başlığı ile Prof. Dr. Ercan UYGUR editörlüğünde hazırlanan ve 2005 yılında TEK yayını olarak basılan kitapta yer almaktadır.

Temmuz, 2012

YERLEŞİK İKTİSATTA İÇERİK KAYMASI ve PARADİGMA DEĞİŞİKLİĞİ

Ercan Eren^(*) (**)

1. GİRİŞ

İktisatta hangi okul yerleşik iktisattır? Yerleşik iktisat, bir okulla açıklanabilir mi? Yerleşik iktisat, paradigma değişikliklerini yansıtır mı? Yerleşik İktisat, eklektik bir süreç midir? Eklektik süreçte etkilenme, heterodoks iktisattan yerleşik iktisada mı, yoksa yerleşik iktisattan heterodoks iktisada mıdır?

Bu çalışmada yukarıdaki sorulara Ortodoks iktisadın heterodokslaşması, heterodoks iktisadın Ortodokslaşması bağlamında yanıt verilmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede ilk önce 1930’lu yıllardan başlayarak yerleşik iktisat içeriği tartışılacaktır. Sonra, 1930’lardan günümüze yerleşik iktisattaki gelişmeler, eklektik süreç bağlamında ele alınacaktır.

İktisatta önemli bir tartışma konusu, iktisadın Newton fiziği üzerine temellendiğidir. Buna göre denge analizi, dengenin varlığı ve kararlılığı gibi temel yaklaşımlar, Newton Fizięinin yansımasıdır. Hâlbuki reel iktisadi ilişkilerde dengesizlik ve belirsizlik söz konusudur. Bir anlamda İktisat, Kuantum fiziği ve Einstein ile Fizikte ortaya çıkan görecelik, dinamiklik devrimini yaşamamıştır.

Gerçekten öyle midir? Bu tespit akademik iktisatçılardan çok, iktisatla “kısmen” dışardan ilgilenenlerin mi görüşüdür? Veya eklektik bir süreç içinde, iktisat, bu gelişmeleri yansıtmakta mıdır? Bu çalışmada, Fizikteki gelişmelere ve iktisat yöntemindeki tartışmalara girmeden, “yerleşik iktisat” taki gelişmelere değineceğiz. Ama dolaylı olarak, yöntem konularına da değinmiş olacağız.

---

^(*) Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi.

^(**) Oyun kuramı konusunda Yard.Doç.Dr. Ensar Yılmaz, Post Keynesci ekonometri konusunda Dr. Hüseyin Taştan’ın görüşlerinden yararlandım. Doç.Dr. Melike Bildirici, Yard. Doç. Dr. Ensar Yılmaz, Yard. Doç. Dr. Murat Donduran, Dr. Hüseyin Taştan, Ar. Gör. Elçin Aykaç ve Ar. Gör. Kaan Öğüt’e katkıları ve eleştirileri için teşekkür ederim.

Yerleşik iktisadın karşılığının ne olduğunu söylemek kolay değildir. Bu kavram, genellikle ders kitaplarında okutulan iktisat olarak tanımlanmaktadır ve ders kitabı, “genel kabul görmüşlüğü” ifade etmektedir. Yerleşik iktisat, bazen modern iktisat karşılığında da kullanılmaktadır. Diğer yandan Ortodoks iktisat,¹ Neo-klasik iktisat anlamında ifade edilmektedir. Modern iktisat kavramını, özellikle heterodoks iktisatçılar, Neo-klasik iktisat içinde ele almaktadırlar.² Gerçekten, bu kavramlar birbirlerinin yerine kullanılabilir mi? Kullanılsalar da, karşılıklılık yer ve zaman boyutuna bağlı olarak değişebilir mi? Bu kavramlar en azından kısmen göreceli midirler?

Bu ilişkileri çözümlenebilmek, aynı zamanda yerleşik iktisattaki gelişmeleri paradigma değişikliği çerçevesinde açıklayıp açıklayamayacağımıza yardımcı olacaktır. Kanımca, son yüzyılda iktisattaki gelişmeleri paradigma değişikliklerinden çok, eklektik bir süreç bağlamında açıklamak akla daha yatkın görünmektedir. Aynı zamanda bu, iktisatta bugün sınıflandırmanın ideolojik görüşten çok, modelleme tekniğine göre yapıldığı anlamına gelmektedir. Çünkü yerleşik iktisattan ziyade, heterodoks iktisat daha fazla “ideolojik” bağlantılar üzerine organize olmaktadır.³

Bu bağlamda, İktisatta son yıllarda çok kullanılan kavramlardan iki tanesi **dengenin kararsızlığı** ve **çoklu dengedir**. Dengenin kararlılığı ve tekliğinden, dengenin kararsızlığı ve çokluğuna giden süreç, paradigma değişikliğinden ziyade, içerik kayması ve sürecin eklektikliğini daha çok yansıtmaktadır.

Eklektik süreçte, Ortodoks ve Heterodoks iktisat⁴ kendi içinde ve dışında karşılıklı ilişki içindedirler.⁵ Ortodoks iktisatta içerik kaymasının gerçekleştiği dönemlerde Heterodoks iktisat adeta Ortodoks hale gelmektedir⁶ ve Ortodoks iktisattaki değişim ve gelişmeleri geç olarak takip etmekte, Ortodoks iktisada getirdiği eleştiriler bir anlamda önceki yıllardaki Ortodoks iktisatla ilgili olmaktadır. (Bu gün yerleşik iktisada getirilen eleştiriler, bir anlamda 30 yıl

¹ Genellikle Ortodoks iktisat ve Neo-klasik iktisat eş anlamda kullanılmaktadır. Örneğin bkz. İşgüden ve Köne (2004, s. 97).

² Colander (2004, s. 9).

³ Colander (2004, s. 9, 14).

⁴ Heterodoks iktisat ve gelişmeler konusunda bkz. Backhouse (2000, s. 149–155); Dow (2000, s. 157-170); Füsfield (2000, s. 171-177).

⁵ Blaug, daha genel anlamda bu durumu, “iktisadi bilgi patika bağımlıdır” biçiminde ifade etmektedir. Blaug (2001, s. 156).

⁶ Burada tartışılması gereken ilginç bir durumdan söz etmek gerekir. Schiffman (2004, s.1083) şunu söylemektedir: Ekonomi değişirken, ekonomik düşüncenin sosyal içeriği değişirken, fikirler gelişir ve değişirken; Heterodoks iktisat sıklıkla Ortodoks, Ortodoks iktisat sıklıkla Heterodoks olur.”

öncesinin yerleşik iktisadına yöneliktir.)⁷ 1870'ler, 1930'lar, 1970'ler, 2000'ler böyle dönemlere işaret etmektedir.

Fakat ilginç olan bir nokta, Ortodoks iktisatta bu dönemlerde meydana gelen gelişmelerin, görüşlerin önemli bir kısmı, daha önce işaret edilmiş olabilmektedir. Bir anlamda, yeni olan bir kısım görüşler ve yaklaşımlar, daha önce söylenenin “yeni” öne çıkmasıdır. Söylenenlerin birçoğu, Ortodoks veya heterodoks iktisatçılarda, daha önce, belki 50, belki 30 yıl önce söylenmiş olabilmektedir. Ağ dışsallıklarını, daha önce söylenenlere örnek olarak verebiliriz. İnternetteki, bilgi ekonomisindeki gelişmelere bağlı olarak 1990'lı yıllarda öne çıkan ağ dışsallıkları, çok önceden snob etkisi (negatif ağ dışsallığı) ve bandwagon (yayılma) etkisi (pozitif ağ dışsallığı) olarak ele alınmıştır.

Ortodoks iktisattaki, gelişme dönemlerinde öne çıkan iktisatçılar ve görüşler genellikle Ortodoks iktisat içindedir. (1870'ler Jevons, Menger ve Walras, 1930'lar Keynes, 1970'ler Friedman, 1980'ler Lucas ve diğerleri.) Bu dönemlerde, bir paradigma değişikliğinden çok, içerik kaymaları gerçekleşmektedir. Aynı kavramlardan, farklı şeyler anlaşılmaktadır. Bu durum, hemen hemen bütün kavramlar, hatta iktisadın kendisi için bile geçerlidir. Örneğin para kavramını ele alalım. 1930 öncesi para denildiğinde dışsallık, yansızlık, 1950 lerde içsellik, yanlılık, 1970'lerde dışsallık, yanlılık-yansızlık, 1980'lerde dışsallık, yansızlık ve şok, 1990'larda dışsallık, içsellik, yansızlık, yanlılık ve zaman tutarsızlığı ilişkilerini kurabiliriz. İçerik kaymaların yoğunlaştığı dönemlerde, yerleşik iktisat daha gerçekçi olmaktadır.

Özellikle dikkat çeken bir nokta, Ortodoks iktisat dışında gelişen görüşler de, kısa zamanda yerleşik (Snowdon, 2003) iktisat içinde yer alabilmektedir. Örnek **asimetrik bilgidir**. Bugün, Asya krizinden, IMF politikalarına kadar, neredeyse her konu asimetrik bilgi çerçevesinde açıklanmaktadır. Bu nokta, yerleşik iktisadın eklektikliğini açıklamak açısından önemli bir örnektir. Modern iktisat eklektik yapısıyla yeni fikirlere açıktır. Aynı zamanda, modern iktisat, model iktisadıdır.

Bir başka örnek, yeni kurumsalcılık ve politika ekonomisi (yeni politik iktisat) gibi alanlardır. Kurumsal yapıyı dikkate almadığı için eleştirilen Ortodoks iktisat içinde, bugün yeni kurumsalcı iktisat (R. Coase, O.

⁷ Bu durum belki de heterodoks iktisattaki “ideolojik” unsurun daha baskın olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, heterodoks iktisatta, akademik iktisatçının azlığı, disiplinlerarası yönünün daha fazla olması etkindir.

Willamson, A. Alchian, H. Demsetz, v.d.) önemli bir yer tutmaktadır.⁸ Aynı durum yeni politik iktisat için de geçerlidir. Yeni politik iktisat, geleneksel politik iktisat gibi, politikayı içsel değişken haline getirerek, ekonomik analiz yapmaktadır.

Heteredoks iktisatçılar, Ortodoks iktisatta “yeni” şeyler söylendiği dönemlerde, genellikle “eski” Ortodoks iktisadı eleştirmektedirler. Bir anlamda kendisi, daha önce Ortodoks iktisada getirdiği eleştirileri kendisine yapmaktadır; “gerçeklikten uzaklaşma.” Ortodoks iktisat, “yeni” şeyler söylemediği dönemlerde heterodoks iktisat, daha fazla gelişim göstermektedir! İzleyen bölümde, yukarıdaki çerçevede bağlamında, Neo-klasik iktisat ve sonraki gelişmeler değerlendirilecektir.

2. İKTİSATTA PARADİGMA DEĞİŞİKLİĞİ Mİ, NİYE EDİLMEYEN İÇERİK KAYMASI MI?

Yerleşik iktisat denildiğinde ilk akla gelen iktisat okullarının başında Neo-klasik iktisat gelmektedir. Neo-klasik kavramını ilk defa 1900 yılında Veblen kullanmıştır (Colander, 2000). Neo-klasik iktisadın temel kalkış noktaları,

1. Veri zamanda kaynakların dağılımı,
2. Faydacılık,
3. Marjinalizm
4. Rasyonellik,
5. Yöntemsel bireysellik,
6. Genel dengedir.

Bugün anlatılan, tartışılan yerleşik iktisat, yukarıdaki iktisattan oldukça farklıdır. Neo-klasik iktisat 1935–2005 yılları arasında aşamalı olarak ölmektedir. Onun yerine, süreç içinde sürekli içeriği değişen, başka iktisat ortaya çıkmıştır ve bu süreç devamlıdır.

Oyun teorisi bu süreçte önemli bir yere sahiptir. Aynı sürecin karşılığı, modern iktisadın ortaya çıkmasıdır. Modern iktisat eklektiktir. (Colander, Holt ve Rosser, 2003). Özellikle J.Nash’ın etkisi çok önemlidir. Nash dengesi kavramı iktisatta, biyolojide DNA’nın bulunması kadar önemlidir. Nash’ın işbirlikçi olmayan oyun kuramıyla, Pareto etkin olmayan denge (mahkûmlar çıkmazı), çoklu denge, istikrarsız denge, sayısız Nash dengesi gibi kavramlar,

---

⁸ Yeni kurumsal iktisatta sözleşme ekonomisi, işlem maliyetleri ekonomisi ve mülkiyet hakları ekonomisi ele alınan başlıca konulardır.

iktisat kuramlarında yerini almış ve iktisatta içerik kaymasında çok önemli bir yer almıştır.⁹ Bkz. Myerson (1999).

Modern iktisatta öne çıkan noktalar şunlardır.

1. Zaman analize girmiştir. Büyüme kuramları, kaynakları veri olmaktan çıkarmıştır.
2. Faydacılık. Modern kitaplarda faydacılıktan fazla söz edilmemektedir.
3. Marjinalizm. Matematikte türev-integral yerine set kuramı ve topolojiye yönelinmiştir. Modern lisansüstü kitaplarda türev-integral yerini oyun kuramı almıştır.
4. Rasyonellik. Faydacılık-rasyonellik ilişkisinin yerine sınırlı rasyonellik, norm temelli (norm-based) rasyonellik (evrimci oyun kuramı) ve ampirik olarak tanımlanmış rasyonellik kullanılmaktadır.
5. Yöntemsel bireysellik. Yöntemsel bireysellik yanında komplekstik kuramlar, evrimci oyun kuramları, yeni kurumsalcılık çerçevesinde yeni yöntemsel arayışlar söz konusudur.
6. Genel denge. Çoklu denge öne çıkmıştır.

Gelişimi iki çizgide ele almak olanaklıdır:

- A. Genel denge kuramı sürecinde, evrimci oyun kuramı,¹⁰ deneysel iktisat¹¹ ve çoklu denge.

⁹ Buchanan (2001, 31) oyun kuramının iktisattaki içerik kaymasındaki rolünü, “gerçekleşmiş” olmaktan çok, “potansiyel” kavramıyla açıklamaktadır. Bu arada, L.Robbins’le tanımını bulan, kaynak dağılımı (maksimizasyon problemi) olarak tanımlanan iktisat yerine, “değişim bilimi” olarak iktisat tanımında oyun kuramının yer alabileceğini belirtmektedir.

¹⁰ Evrimci oyun kuramı oyun kuramının biyolojik bağlamlara uygulanmasıyla gelişen bir alandır. Bu da frekans-bağımlı uyumluluğun (fitness) evrim olgusuna stratejik bir bakış sağlamasından kaynaklanmaktadır. Son dönemlerde evrimci oyun kuramı ekonomistlerin, sosyologların ve antropologların genelde sosyal bilimcilerin oldukça ilgisini çekmiştir. Biyolojiden kaynağını alan bu yaklaşımın sosyal bilimciler tarafından kullanılmasının üç önemli gerekçesi vardır. Birincisi, evrimci oyun kuramı tarafından araştırılan evrim olgusunun sadece biyolojik evrim olmayabileceği durumudur. Evrim bu anlamda kültürel evrim olarak da algılanabilir. Kültürel evrimden anlaşılması gereken ise insanların inançlarında ve sosyal normlarda meydana gelen değişim anlaşılmalıdır. İkinci olarak, evrimci oyun kuramının temelindeki rasyonelite varsayımı geleneksel oyunlar kuramındaki varsayımlarla kıyaslandığında sosyal bilimler için daha uygun gözükmektedir. Üçüncü olarak, evrimci oyun kuramı bir dinamik kuramı olarak geleneksel kuramın sahip olmadığı bir unsur sunmaktadır.

¹¹ Deneysel iktisat evrimci oyun kuramının sonuçlarını destekler nitelikte sonuçlar elde etmektedir. Deneysel iktisat kısaca ekonomik bir yapıda insanların anlama, öğrenme ve bilişsel süreçlerini anlamak için laboratuvar ortamında kontrollü deneyler yapmayı amaçlamaktadır. Bu tür deneyler kuramları ispatlamak, politika oluşumu için veya

B. Karmaşıklık (complexity) kuramı. Bu kuramda dinamik ve tekrarlayıcı (iterative) süreç birlikte ele alınmaktadır. Bilgisayar simülasyonları ayrıca önemlidir.

Yeni katkı alanları ile yerleşik iktisatta öne çıkan konular (Colander, Holt ve Rosser, 2003) şöyledir.

1. Ekvrimeci oyun kuramı,
2. Ekolojik ekonomi,
3. Psikolojik ekonomi,¹²
4. Ekonometri,
5. Karmaşıklık kuramı (kaos kuramı, genel dengenin yeniden tanımı)
6. Bilgisayar simülasyonları,
7. Deneysel iktisattır.

Özellikle öne çıkan konular deneysel iktisat, davranışsal iktisat, doğrusal olmayan (non linear) dinamiktir.

Gelişim çizgisinde önemli bir içerik kayması veya değişme denge analizdeki gelişmedir.¹³ Denge iktisadı denildiğinde daha çok Neo-klasik iktisat anlaşılmalıdır. Klasik iktisatta da denge arayışı söz konusudur. Bununla birlikte büyüme, birikim ve bölüşüm sorunları öne çıktığı için, Klasik iktisatta denge sorunu, Neo-klasik iktisat kadar temel değildir.¹⁴ Buna karşın Avusturya Okulu geleneği dışında¹⁵ Neo-klasik iktisatta denge asıldır.

---

kurumsal/piyasa tasarımı gibi durumlar için genellikle yapılır. Deney konuları kontrollü ortamda öznelere bir takım kararlar almaları için sorulur. Bu deneylerdeki oyunlar gerçek iktisadi durumlara uygun olarak interaktif olup kararların nasıl diğer bireylerin kararlarına bağlı olduğu araştırılmaktadır. Elde edilen bilgiler evrimci öğrenme modelleri ile açıklanmaya çalışılmaktadır.

¹² Bu çerçevede önemli bir gelişme alanı davranışsal iktisattır. Davranışsal iktisat başlığında neuroeconomics hızla gelişen bir alandır. Neuroeconomics alanındaki gelişmelerde, deneysel iktisat özel bir yer tutmaktadır. Bkz. Camerer, Loewenstein ve Prelec (2004, 555-580)

¹³ Diğer gelişmeler azalan getirinin yerini artan getirinin alması, soyut iktisat yanında deneysel iktisat ve bilgisayar simülasyonlarındaki hızlı gelişmeler, adaptif beklentiler yerine rasyonel ve heterojen beklentiler, politikanın dışsallığı yerine içselliği, teknolojinin dışsallığı yerine içselliği, mutlak gerçek yerine eleştirel gerçekçilik, mantıksal zaman yerine tarihsel zamana daha fazla önem, vb... söylenebilir.

¹⁴ Yine de Klasik iktisadın da denge iktisadı olduğunu söyleyebiliriz. Aynı durum Marxist iktisat için de geçerlidir. Marxist iktisatta, yeniden üretim, genişleyen yeniden üretim kavramları denge kavramlarıdır.

¹⁵ 1870'leri temel alırsak, Avusturya Okulu'nda da başlangıçta dengenin temel olduğunu söyleyebiliriz. Avusturya okulu'nda denge kavramının piyasa süreci anlamında

Özellikle iktisada kıt kaynakların dağılım sorunu çerçevesinde yaklaşıldığında denge sorunu öne çıkmaktadır. Bilgi, zaman ve büyüme sorunun içermeyen modellerde, dengenin gerçekleşmesi ve kararlılığı kolayca kanıtlanmıştır.¹⁶

Denge varlığına yönelik ilk karşı çıkışların (1920'ler ve 1930'lar)¹⁷ bilgi, belirsizlik, ölçülemezlik, zaman sorunu gibi tartışmaların içinde yapıldığını söyleyebiliriz. Post-Keynesci iktisat ve Yeni Avusturya okulunun oluşmasını sağlayan bu tartışmalarda, özellikle Post-Keynesci iktisatta dengesizlik temel sorun olarak ortaya çıkmıştır. Post-Keynesci iktisatçılara göre, öznel bilgi, belirsizlik, hayvani güdü, tarihsel zaman gibi nedenlerle akıp giden zaman içinde dengeden söz edilemez. Bu sorunlar, aynı zamanda Keynes'den kalkarak Post-Keynesci iktisatçıların ekonometriye getirdiği eleştirilerin de temelini oluşturmuştur. Keynes'in 1939'da Tinbergen'e getirdiği eleştiriler, bugünkü ekonometri yazınında şu başlıklarda toplanabilir (Downward, 2002, 144-161; Gerrard, 2002, 110-132; Ormerod, 2002, 133-143):

1. İhmal edilmiş değişkenler,
2. Gözlemlenemeyen değişkenler,
3. Eşzamanlılık (simultaneity),
4. Doğrusal olmama,
5. Dinamik modelleme,
6. Örneklemenin tekdüze (uniform) olmaması,
7. Verilerin yetersiz ve uygun olmaması.

Burada, bugün açısından geçmişteki tartışmalar üzerine şunlar söylenebilir; denge-dengesizlik tartışmasında öne çıkan denge iktisadı olmuştur. Yerleşik iktisat, denge iktisadı temellidir. Fakat bir noktada önemlidir; zaman içinde ekonometrideki gelişmeler, Post-Keynesci iktisatçıların itiraz ettiği bazı sorunlara yanıt vermeye başlamıştır. Bu açıdan günümüzde Post-Keynesci iktisatçılar ekonometriye karşı radikal bir tutum almamaktadır, hatta Post-Keynesci ekonometri yazını oluşmaya başlamıştır. (Dow ve Hillard, 2002).

Denge iktisadının öne çıkmasında 1950'li yıllardaki gelişmeler önemlidir.¹⁸ 1950'lerde iktisatta Arrow, Debreu, Patinkin, Solow, Koopmans,

---

'dengesizliği' içerecek biçimde yaygın olarak kullanılması yakın (Neo-Avusturya okulu) dönemdedir.

¹⁶ Genel denge iktisadı ve gelişen süreç hakkında bkz. Ackerman (2002, 119-139).

¹⁷ Bu yıllarda, piyasa sosyalizmi tartışmaları da önemlidir. Tartışmalarda öne çıkan noktalar yine denge, dengesizlik, belirsizlik, kesinlik, eksik bilgi gibi konulardır.

¹⁸ Dengenin kanıtlanması ile ilgili olarak bkz. Weintraub ve Gayer (2001, 421-442).

Samuelson, Sraffa¹⁹ gibi iktisatçıların yarattığı formalist devrim vardır. Bu, iktisadın matematikleşmesi, teknik iktisadın yükselişidir. Backhouse (2001). Formalist devrim, dengenin varlığı ve kararlılığını gösterme devrimidir. Son durum ve sabit nokta kuramı²⁰ dengenin varlığının kanıtı olarak gösterilmiştir. Schumpeter'deki yaratıcılık-yıkıcılık görüşü, daha çok denge iktisadı içinde değerlendirilmiştir. Ayrıca, o dönemde oyun kuramı da, dengenin varlığının kanıtıdır. Dengenin varlığının negatif kanıtıdır.

1950'lerdeki formalist devrim sonrası, gelişim denge iktisadının kendi içinde olmuştur. Hâkim çizgi statik genel denge kuramıdır. Bu çerçevede doğrusal denklemler, doğrusal olmayan denklemlerin doğrusallaştırılması, fonksiyonun sürekliliği, doğrusal rasyonellik, dengenin kararlılığı, optimal kontrol teorisi, denge konjonktür dalgaları yazını, eksik piyasalarda genel denge, belirsizlik altında genel denge, oyun kuramı gibi gelişmelerden söz edebiliriz.

Bu arada, genel denge kuramı içinden ve dışından denge analizine yönelik bir kısım yeni görüşler ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları dinamik genel denge, doğrusal olmayan fonksiyonlar, dengenin kararsızlığı, doğrusal olmayan rasyonel beklentiler, heterojen beklentiler, fonksiyonun süreksizliği, optimal kontrol teorisi yerine oyun kuramının ikamesi, oyun kuramında dengenin birden fazla olması ve/veya dengenin olmaması, evrimci oyun kuramı (bazı iktisatçılar geleceğin yerleşik iktisadı olarak görmektedirler), evrim yerine “chaotic hysteresis”in ikamesidir.

Bütün bu gelişmeleri, dengenin kararsızlığı ve çoklu denge ortak başlığı altında toplayabiliriz. Bu başlık aynı zamanda 1930'larda öne çıkan denge tartışmalarının matematik ve ekonometrideki gelişmelere yansıyan biçimde dengesizlik kavramının, kararsızlık ve çoklu dengeyi içerecek biçimde denge kavramı içinde karşılık bulmasını da göstermektedir. Kararsızlık ve çoklu denge kavramı doğrusal olmama, hayvani güdü, güneş lekeleri, artan getiri, ikna, kaotiklik, stratejik tamamlayıcılık kavramlarını içermektedir.

Modern iktisatta öne çıkan dinamik genel denge kuramıdır (Benhabib ve Farmer, 1999). Dinamik genel denge kuramı, kararsız denge ve çok sayıda denge konusunu gündeme getirmiştir. Kararsızlık, aynı zamanda çoğu çalışmada güneş lekeleri (sunspot) dengesi anlamında kullanılmaktadır. Genellikle modellerde; a) eksik katılım (sigorta piyasaları), b) eksik piyasalar (asimetrik bilgi, işlem maliyetleri), c) artan getiri, d) piyasa aksaklıkları (sabit

¹⁹ Blaug (2003, 145–156).

²⁰ Sabit nokta kuramı için bkz. Giocoli (2003, 1-39).

maliyetler, giriş maliyetleri, dışsal etkiler), e) değişim aracı olarak paranın kullanımı varsayımları üzerine modeller kurulmaktadır.

Çoklu denge analizleri özellikle^{21, 22} şu noktalarda önemlidir.

1. Konjonktür dalgaları. Teknoloji ve tercihlerde değişme şoklarına alternatif getirilmektedir. Nominal şokların kısa dönemde reel etkilere sahip olduğu gösterilmektedir. Konjonktür dalgalarında inançların rolüne - stratejik tamamlayıcılık - dikkat çekilmektedir. Ayrıca artan getiri de önemlidir.

2. Parasal intibak mekanizması. Fiyatlar genellikle yapışkan kabul edilmektedir. Benhabib ve Farmer (1999a).

3. Ülkelerarası karşılaştırma. Genellikle tercihler, donanım ve teknoloji aynı iken, tüketim (güneş lekeleri) ve üretim (hayvani güdüler, artan getiri, içsel büyüme) ve dolayısıyla tasarruf oranının farklı (kültürel, sosyal ve tarihsel faktörler) olduğu ülkelerde büyüme oranlarının farklı olması ele alınmaktadır. Farmer ve Lahiri (2003).

Hayvani güdüler ve güneş lekelerinin varlığı, çoklu denge analizlerinin temel varsayımlarını oluşturmaktadır. Güneş lekeleri daha çok tüketici, hayvani güdüler yatırımcı, girişimci açısından öne çıkmaktadır (Howitt ve McAfee, 1992, 493–507; Weil, 1989, 889–894). Orijinal olarak Keynes ve Jevons'a dayanan hayvani güdü ve güneş lekeleri kavramları, başka iktisatçılarca da değişik adlarla analizlere dâhil edilmiştir. Bu kavramlarla öne çıkan noktalar tesadüfi değişkenler, çarpan-hızlandırıcı modellerine kadar uzanan doğrusal olmayan fonksiyonlar ve iyimser-kötümser beklentilerdir.²³ Örneğin, iyimser beklenti-artan getiri-çoklu denge ilişkisi yanında, kötümser beklenti-yüksek faiz-düşük büyüme-çoklu denge ilişkisi kurulmaktadır.

Özetle, dengenin kararsızlığı ve çoklu denge analizinin ortaya çıkmasında, yerleşik iktisat dışındaki görüşler de önemlidir. Bununla birlikte, eklektik bir süreç içinde sorun yerleşik iktisadın parçası haline gelmiştir.

²¹ Bu konu şeffaf piyasalarda Keynesci eşgüdüm başarısızlıkları başlığında da incelenmektedir. Bu konuda giriş düzeyinde özet için bkz. S.D.Williamson, 2002, s.426–439. Ayrıca bkz. D.Romer, 2001, s.316–320

²² Çoklu denge analizleri için temel kitap, Farmer (1999)' dır. Ayrıca Beyer ve Farmer (2004); Benhabib ve Yi Wen (2003); Beyer ve Farmer (2003); Branch ve McGough (2004); Chauvet ve Ting (2003); Desgranges ve Negroni (2003); Evans, Honkapohja ve Romer (1998, 495-515); Evans ve McGough (2002); Evans ve Honkapohja (2002, 14 Ocak); Evans ve Honkapohja (2002, 6 Nisan).

²³ Kötümser beklentiler Keynesci eşgüdüm başarısızlıklarından farklı bir kavramdır.

3. SONUÇ

Yerleşik iktisat, eklektik iktisattır. Kendi içinden ve dışından gelişmelere açıktır. İçerik kaymaları ile yeni “gerçeklere” adapte olabilmektedir.

Yeni gerçeklere uyum, yerleşik iktisadın Ortodoks iktisat olarak adlandırılmasını güçleştiriyor ve çoğu zaman onu heterodoks hale getiriyor.

Yerleşik iktisadın yeni gelişmelere açık olması, onu aynı zamanda modern yapmaktadır. Modern iktisat model iktisadıdır ve bu da modern iktisadı çok daha ileri, gelişmiş tekniklerin kullanıldığı iktisat haline getirir.

Yerleşik iktisadın eklektik yapısı, onu daha teknik hale getirirken, aynı zamanda, herkesin aradığını bulmasına da olanak sağlamaktadır. Örneğin, hem liberal hem müdahaleci yaklaşımlar yerleşik iktisat içinde modelleşebilir. Bu durum, yerleşik iktisadı daha “nesnel, ideoloji yansız” yapmaktadır.

Yerleşik iktisadın eklektik özelliği, iktisat okullarının yerleşik iktisat karşısındaki konumunu zayıflatmıştır.²⁴ İktisatta Çoğulcu Birlikler Konfederasyonu (ICAPE, 1993), Post-Otistik iktisat gibi gelişmelere rastlamak mümkün olmakla birlikte, bunlar yerleşik iktisadın yeniliklere açık özelliğinden dolayı, yerleşik iktisattaki gelişmeleri geriden takip etmektedirler. Heterodoks iktisatta yerleşik iktisada yönelik eleştirilerin içeriği, çoğu zaman daha önceki (içerik kayması öncesi) yerleşik iktisada yöneliktir. Bu durum, yerleşik iktisadı daha “teknik” hale getirirken, diğerlerini “daha ideolojik” hale getirmektedir.

KAYNAKÇA

Ackerman, F. (2002) “Stil Dead After All These Years: Interpreting the Failure of General Equilibrium Theory”, *Journal of Economic Methodology*, 9(2), s. 119–139.

Backhouse, R. (2000) “Progress in Heterodox Economics”, *Journal of the History Economic Thought*, 22(2), s. 149-155.

Backhouse, R. (2001) “How and Why Should We Write the History of Twentieth Century Economics”, *Journal of the History of economic Thought*, 23(2).

---

²⁴ Schiffman, 2004, s. 1079–1095.

- Benhabib, J. ve R. Farmer (1999) “Indeterminacy and Sunspots in Macroeconomics”, J. B. Taylor ve M. Woodford (der.), *Handbook of Macroeconomics*, New York: Elsevier.
- Benhabib, J. ve R. Farmer (1999a) “The Monetary Transmission Mechanism”, *EUI Working Papers in Economics*.
- Benhabib, J. ve Yi Wen (2004) “Indeterminacy, Agregate Demand, and The Real Business Cycle”, *Journal of Monetary Economics*, 51, s. 503–530.
- Beyer, A. ve R. Farmer (2004) “ On The Indeterminacy of New Keynesian Economics”, *Computing in Economics and Finance*.
- Beyer, A. ve R. Farmer (2003) “On The Indeterminacy of Determinacy and Indeterminacy”, *European Central Bank, Working Paper*. Eylül.
- Blaug, M. (2001) “No History of Ideas, Please, We’re Economists”, *Journal of Economic Perspectives*, 15(1), s. 145-164
- Blaug, M. (2003) “The Formalist Revolution of The 1950s”, *Journal of The History of Economic Thought*, 25(2), s.145–1156
- Branch, W. A. ve B. McGough (2004) “Multiple Equilibria in Heterogeneous Expectations Models”, *Contributions to Macroeconomics*, BE-Press, 4(1).
- Buchanan, J. M. (2001) “Game Theory, Mathematics and Economics”, *Journal of Economic Methodology*, 8(1), s. 27–32.
- Camerer, C. F., G. Loewenstein ve D. Prelec (2004) “Neuroeconomics: Why Economics Needs Brains”, *Scandinavian Journal of Economics*, 106(3), s. 555–580.
- Chauvet, M. ve J. T. Ting (2003) “Sunspots, Animal Sprits, And Economic Fluctuations”, *Macroeconomic Dynamics*, 7, s.140-169.
- Colander, C. (2000) “The Death of Neoclassical Economics”, *Journal of The History of Economic Thought*, 22(2).
- Colander, D., R. Holt ve B. Rosser (2003) “The Changing Face of Mainstream Economics”, *Middleborg College Economic Discussion Paper*, No: 03–27.
- Colander, D. (2004) “Economics as an Ideologically Challenged Science,” *Middleborg College Economic Discussion Paper*, No: 04–11.

- Desgranges, G. ve G. Negroni (2003) "Expectations Coordination on A Sunspot Equilibrium: An Eductive Approach", *Macroeconomic Dynamics*, 7, s.7-41.
- Dow, S. C (2000) "Prospects for the Progress of the Heterodox Economics", *Journal of The History of Economic Thought*, 22(2), s. 157-170
- Dow, S. C ve J. Hillard (2002) *Post Keynesian Econometrics, Microeconomics and the Theory of the Firm*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Downward, P. (2002) "Realism, Econometrics and Post Keynesian Econometrics", S. C. Dow ve J. Hillard (der.), *Post Keynesian Econometrics, Microeconomics and the Theory of the Firm*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Evans, G. W, S.Honkapohja ve D. Romer (1998) "Growth Cycles", *American Economic Review*, 88(3), s.495-515.
- Evans, G. W. ve B. McGough (2002) "Stable Noisy K-state Markov Sunspots", *University of Oregon Economics Department Working Papers*. 18 Temmuz.
- Evans, G.W ve S.Honkapohja (2002) "Expectation Stability of Stationary Sunspot Equilibria in a Forward-Looking Linear Model", *University of Oregon Economics Department Working Papers*. 14 Ocak.
- Evans, G. W. ve S. Honkapohja (2002) "Existence of Adaptively Stable Sunspot Equilibria Near An Indeterminate Steady State", *University of Oregon Economics Department Working Papers*. 6 Nisan.
- Farmer, R. (1999) *The Macroeconomics of Fulfilling Prophecies*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Farmer, R. ve A. Lahiri (2002) "Economic Growth in an Interdependent World Economy", *CEPR Discussion Papers*.
- Fusfeld, D. R. (2000) "Comments on the Roundtable Discussion: The Progress of Heterodox Economics", *Journal of The History of Economic Thought*, 22(2), s.171-177.
- Gerrard, B. (2002) "The Role of Econometrics in a Radical Methodology", S.C.Dow ve J.Hillard (der.), *Post Keynesian Econometrics, Microeconomics and the Theory of the Firm* içinde, Edward Elgar, s.110-132.

- Giocoli, N. (2003) “Fixing the Point: The Contribution of Early Game Theory to the Tool-Box of Modern Economics”, *Journal of Economic Methodology*, 10(1), s.1-39.
- Howitt, P. ve R. P. McAfee (1992) “Animal Spirits”, *American Economic Review*, 82(3).
- İşgüden, Tamer ve A.Ç. Köne (2002) “Ortodoks İktisat üzerine Notlar”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5, 2002, s.97–108.
- Myerson, R.B (1999) “Nash Equilibrium and the History of Economic Theory”, *Journal of Economic Literature*, (37), s.1067–1082.
- Ormerod, P. (2002) “Post-orthodox Econometrics”, C.Dow ve J.Hillard (der.), *Post Keynesian Econometrics, Microeconomics and the Theory of the Firm* içinde, London: Edward Elgar.
- Romer, D. (2001) *Advanced Macroeconomics*. 2nd ed. New York: McGraw-Hill.
- Schiffman, D.A (2004) “Mainstream Economics, Heterodoxy and Academic Exclusion: A Review Essay “, *European Journal of Political Economy*, 20, s.1079–1095.
- Snowdon, B. (2003) “Outside The Mainstream: An Interview With Axel Leijonhufvud”, *Macroeconomic Dynamics*, s.1-29.
- Terasvirta, T. (1998) “Modelling Economic Relationships with Smooth Transition Regressions”, in A. Ullah and D.E.A. Giles (der.), *Handbook of Applied Economic Statistics* içinde , New York: Marcel Dekker.
- Weil, P. (1989) “Increasing Returns and Animal Spirits”, *American Economic Review*, 79(3).
- Weintraub E.R ve T Gayer (2001) “Equilibrium Proofmaking”, *Journal of the History of Economic Thought*, 23(4), s.412–442.
- Williamson, S.D. (2002) *Macroeconomics*. New York: Addison Wesley.